

Стурдзовской общины сиротных сестер в Одессе. – Одесса, 1900. – 29 с. 9. Державний архів Одеської області, ф. 59, оп. 1, спр. 24, 71 арк. 10. РГАДА, ф. 1261, оп. 1, д. 2736, 38 л. 11. РГАДА, ф. 1261, оп. 1, д. 2761, 1 л.

Людмила Лисунец

УЧАСТИЕ Е. ВОРОНЦОВОЙ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОДЕССКОЙ СТУРДЗОВСКОЙ БОГАДЕЛЬНИ СЕСТЕР МИЛОСЕРДИЯ

Статья освещает деятельность Е. Воронцовой в работе Стурдзовской богадельни сестер милосердия. Исследование вопроса поможет раскрыть мотивы ее благотворительной деятельности, место и роль в распространении женского благотворительного движения в Одессе. Анализ участия Е. Воронцовой в богадельни позволяет говорить о ее важнейшем вкладе в становление и развитие учреждения. Благодаря щедрым пожертвованиям Е. Воронцовой укреплено материальное положение Стурдзовской богадельни, завершено строительство домового церкви заведения и служебных помещений.

Ключевые слова: Е. Воронцова, Стурдзовская богадельня сестер милосердия, пожертвования, благотворительностью, Одесса.

Lyudmyla Lisunets

E. VORONTSOVA PARTICIPATION IN THE ACTIVITIES OF ODESSA STURDZIVSKA HOSPICE NURSES

This article covers the activities of E. Vorontsova in the poorhouse Sturdzivska nurses. Research of this question will reveal the reasons for her charitable activities, the place and role of women in the deployment of the charity movement in Odessa. Analysis E. K. Vorontsova participation in the practice of the poorhouse lets to see her exceptional contribution to the formation and development of this organization. Thanks to generous donations of E. Vorontsova was strengthened financial position of Sturdzivska poorhouse, completed construction of the chapel and service offices.

Key words: E. K. Vorontsova, Odessa Sturdzivska hospice nurses, donations, charity, Odessa.

УДК 94(477)

Анжеліка Белік

ПОЛІТИЧНА ЕТИКА В. ВИННИЧЕНКА

У статті акцентується увага на тих моральних принципах, якими керувався В. Винниченко під час виконання обов'язків голови українського уряду, Директорії УНР. Важливою є проблема відповідальності політика за результати його діяльності не лише перед самим собою, але й перед народом, який довірив йому посаду. Оцінки і висновки в статті спираються на спогади соратників, опонентів В. Винниченка та його власні коментарі, що є цінним для аналізу причин поразки українського уряду часів Директорії. Також важливим є розуміння до яких наслідків може призвести сліпе слідування філософсько-моральним принципам Ф. Ніцше.

Ключові слова: В. Винниченко, моральні принципи, світогляд, спогади, «чесність з собою».

Відомий український письменник В. Винниченко певний час займав високу державну посаду. Перебуваючи на посту Голови Директорії УНР, він звичайно ж керувався певними моральними принципами, і як істинний соціаліст був послідовним у своїх переконаннях і безкомпромісним у відношенні як до соратників, так і опонентів. Також відомо, що В. Винниченко був прихильником сповіданого Ф. Ніцше морального принципу «чесність із собою». Тому, на сьогоднішній день, коли проблема моралі і політики не втратила актуальності, є потреба в поглибленому дослідженні питання: чи може бути виправданим вчинок політика (в даному конкретному випадку йдеться про відмову В. Винниченка від поста у розпал революції) через відданість його певним моральним принципам? Відомі українські політичні діячі, такі, як І. Мазепа, П. Христюк, А. Річицький, залишили після себе спогади, в яких оцінюється діяльність В. Винниченка – політика. Позаяк вони були сучасниками Голови Директорії, то їх коментарі є цінними для встановлення об'єктивної істини в багатьох питаннях. Важливі і публіцистичні твори самого В. Винниченка, такі, як «Відродження нації», «Заповіт борцям за визволення», у яких автор подає пояснення тим своїм вчинкам, через які був безпощадно засуджений навіть соратниками по партії.

Звичайно, ж В. Винниченко був особистістю, яка цілком відповідала духові своєї епохи. Його переконання склалися в тих умовах, у яких він жив і на основі тих прогресивних думок, які

вкорінилися в суспільстві на той час. Він був дітищем свого часу – епохи «вільного розуму», про який так багато говорив Ф. Ніцше. В. Винниченко також був свідком кризи сучасної йому філософсько-моральної думки. Він був добре знайомий з працями Ф. Ніцше і, на базі цих знань, намагався сказати своє слово в сфері моралі. В центрі моральної діяльності В. Винниченка також перебував моральний принцип – «чесність з собою». Справедливо зауважував П. Христюк: «Коли ми тепер звернемося до Винниченка, то маємо зазначити, що його чесність з собою не що інше як принцип, етична норма Ніцше, яку тільки той ! визнавав для всіх «познаючих», яку гаряче проповідував його Заратустра. Навіть аргументація, обґрунтування цього принципу у Винниченка таке саме, як і у Ніцше» [1, с. 289].

Ось, що писав Ф. Ніцше про чесність з собою: «Я не можу визнати за велику людину, у котрої немає чесности з собою, – лицемірство перед собою викликає в мене огиду» [1, с. 289]. Чи не так само, слідом за Ф. Ніцше, міркував В. Винниченко, коли у «Заповіті...» дає пояснення свого виходу з уряду Директорії: «Звичайна політична етика вимагає, щоб громадський діяч, проти якого висувують якісь тяжкі обвинувачення, негайно сам залишив той громадський пост, на якому він є, і зробив усе необхідне для зчищення з себе усіх закидів» [2, с. 61]. Отже, у зв'язку з цим, П. Христюк зауважував, що: «Цей принцип, як видно, в звичайному розумінні може бути, в залежності од людини, що ним керується, або самим моральним, або антиморальним... Кажучи словами Ніцше, той, хто робить так, як велить йому його розум, тіло, його «само», абсолютно не рахуючись з моралю рабів, той не грішить, той йде слідами мудрої матері природи, яка хоче витворити особливих людей, так званих «над людьми»...» [1, с. 288]. Якщо розуміти «чесність з собою» як «принцип ультра-індивідуальної філософії Ніцше», – приходимо до висновку: «все дозволено» [1, с. 288]. «Коли ми пристанем до філософії Ніцше, коли увіруємо і приймемо тезу «все дозволено», то й тоді ж, кажучи фігурально, застається недозволенним чи, принаймні, небажаним все те, що стоїть на перешкоді невинного розвитку нашого «я», все те, що «познаю щему» стає на перешкоді на його шляху до «над-людини...» [1, с. 291]. Не можна стверджувати, що В. Винниченко прагнув до того, щоб бути «над-людьми», але, йдучи за Ф. Ніцше, він переходить до нової моралі, «... до тієї, яка не знає примусу з сторони, яка робить людину відповідальною тільки перед собою. Ця мораль вимагає, щоб людина сама собі була «и судья и палачь сь гильотиною», а це в свою чергу вимагає високого інтелектуального розвитку» [1, с. 299]. Тому В. Винниченко, залишаючи свій пост, стверджував, що чинить правильно, бо не йде всупереч власному сумлінню: «Не маючи сили змінити цей ненормальний стан і покривати собою всі гидоти, я став робити заходи, щоб вийти з Уряду... Я мусів часто йти проти себе, мусів в ім'я «нашої державности» робити брехливі заяви, прилюдно навіть боронити те, що було проти моїх переконань...» [3, с. 238]. Тобто: «... розгони (отаманами – примітка автора) робітничих з'їздів, розгроми професійних спілок, примусова зміна висівок, потурання реакційним елементам, процесії з попами, – це ті вчинки, які були одною з причин большевицького наступу на нас. Єврейські погроми також явились результатом сеї політики, як неминуче її явище. А я мушу приймати весь тягар цих помилок і паскудств на себе, мушу удавати, що це й з мого погляду необхідно» [3, с. 238–239]. Звичайно ж, В. Винниченко «не мусив би» того всього робити, якби «зміг ужитися» хоча б із старшинами власної армії. Але, керуючись власними переконаннями, і тільки, він чинить наступне: «... Бачучи, що ніякими індивідуальними усиллями й жертвами не можна було змінити ходу подій і становища річей, не маючи більше сил в ім'я отаманської державности жертвувати своїми переконаннями, я твердо рішив, не зважаючи навіть на постанову Трудового Конгресу, з Уряду вийти» [3, с. 262]. «... Бо на Україні я вже не міг у тих умовах, – з одного боку пятаковщини, а з другого отаманщини, – працювати... Отже, моя урядова діяльність, слава богу, кінчається. Правда, мене, як собаку, виганяють (на вимогу представників Антанти – примітка автора). Але мені приємна ця брутальність сучасних переможців. Я радий іменно такому кінцеві: він очищає мої невірні помилки перед соціальною правдою, зроблені в ім'я правди національної. Я гордий з того, що Капітал зробив мені честь, причисливши мене до тих, з якими він не може вжитись» [3, с. 264–265].

Отже, по-винниченківському принципу «звичайна політична етика вимагає, щоб громадський діяч, проти якого висувують якісь тяжкі обвинувачення, негайно сам залишив той громадський пост, на якому він є, і зробив усе необхідне для зчищення з себе усіх закидів» [2, с. 61]. «Політична етика» в умовах громадянської війни та бойових дій із зовні, на наш погляд, вимагає не кидати державу напризволяще. В. Винниченко писав: «Я вважаю, що уряд повинен бути вибраний народним колективом, повинен бути на своїй землі, зо своїм народом, повинен оповідати перед ним весь час своєї урядової діяльності. Коли така відповідальність через ті чи інші причини унеможлиблюється, він автоматично припиняє свою урядову функцію і не сміє звати себе урядом, а тим паче чинити такі акти, як наприклад, договори з чужими державами. Коли б я схотів послухати своїх прихильників і «вернутись на свій пост» Голови Директорії, то я сам зробив би вчинок в інтересах тільки свого маленького честолюбства чи якихось інших особистих, чи групових

«лакомств нещасних», вчинок негодний совісного політичного робітника і, крім того, шкідливий для українського колективу» [2, с. 79]. «Я хотів бути послідовним у погодженні з собою: я волів бути визнаним більшовиками й розстріляним ними, ніж іти назустріч реакції...» [2, с. 16].

Так, Голова Директорії В. Винниченко пояснює свій вихід із уряду і від'їзд за кордон. Проблема була в тому, що він, як уже зазначалося вище, не зміг протистояти своїм опонентам через неспроможність об'єднати своїх соратників, та повну відсутність підтримки збройних сил. І, як істинний соціаліст, іти на компроміс теж був неспроможний. Та, у зв'язку з цим, постає питання: якщо політичний лідер бере на себе відповідальність за долю держави, чи має він право на таку уперту безкомпромісність? На вияснення стосунків з опонентами в період бойових дій?

Даючи відповідь на це запитання, не можливо не погодитись з І. Мазепою, який у своїх спогадах розмірковує, що ж, тим, хто залишився, робити з цією державою, яку в таку скрутну годину покинули всі, і перш за все, голова уряду. І, головне, хто повинен виправляти, те, що сталося? Хто відповідальний?: «Треба сказати, що немалу роль в дезорганізації українських сил в цю добу відіграв той факт, що попередні українські провідники, як Винниченко, Грушевський та інші, саме в цей час від'їхали за кордон. Імена Винниченка та Грушевського тоді були ще популярні в масах, тому їхній від'їзд люди подекуди сприймали взагалі, як крах української боротьби за незалежність» [4, с. 147]. «... Цей відхід був не на користь української боротьби. В цей час революційний рух на Україні досягав свого найвищого розвитку. Українські маси йшли за найрадикальнішими гаслами. В цей момент тільки соціалістичні партії могли надіятися опанувати внутрішню ситуацію на Україні і дати масам такі гасла, які б повели їх до боротьби з російськими більшовиками. Замість цього українські соціалісти добровільно уступають владу правим українським партіям і ждуть, що це принесе поліпшення українській справі на міжнародному форумі. Доки соціалісти стояли при владі, все ж було легше боротися як з більшовицькою агітацією, так і з руйнівною силою різних деморалізованих отаманів в тилу і на фронті. Тепер після переходу влади до партій, які не мали в масах ні популярності, ні впливу, для різних деструктивних елементів утворилися особливо сприятливі умови. Більшовики також використали прихід до влади «буржуазного» уряду Остапенка для своєї агітації проти Директорії» [4, с. 146].

На думку І. Мазепи, голова держави повинен був виконувати свої обов'язки до останнього, керуючись інтересами народу, а не принципами власної моралі. Також винниченківську «чесність з собою» цікаво оцінює, з позиції більшовика, заступник голови ЦК КП(б)У А. Річицький. Він зазначав, що усі твори В. Винниченка за всю добу між двома революціями («Чесність з собою», «Рівновага», «Божки», «Базар», «Великий Молох», «Щаблі життя»), ставлять перед нами інтелігенцію з її основною лінією: відходом від революції під прикриттям свого «Я» з-під влади різних Молохів (революції, соціалізму, пролетаріату, мас). Цим В. Винниченко виправдовував соціальну зраду тимчасових попутників революції й пролетаріату. А. Річицький звинувачував В. Винниченка в біологічному індивідуалізмі, де замість боротьби за соціалізм через організовану боротьбу класів пропонується «чесність з собою», що об'єктивно служить реакції і прикриває «паскудства гнобительського антагоністичного суспільства» [5]. А. Річицький головну причину наведеного вбачав у націоналізмі: «З націоналізму часів революції почерпнув Винниченко запозичену у Грушевського дику теорію безбуржуазності Української нації, зачисливши в соціаліста «малороса-європейця» і свого брата «малоросіянина», тобто куркуля. Від «націоналізму» – всі зради революції і політичні викрутаси цієї трагічно-авантюристичної постави в українській історії наших днів» [6]. Тобто, критики діяльності і творчості В. Винниченка, так чи інакше, звинувачують його у втечі від проблем через намагання не входити у внутрішній конфлікт із самим собою. А це означало, що відповідальність за ситуацію, що склалася в країні, якою він керував, повинен нести хтось інший. І з цим можна погодитись. Чесніше було б залишитися і програти, а не втікати, відбираючи останню надію у тих, хто був до останнього вірний ідеалам революції 1918 р. Бо в політиці успіх значною мірою залежить від впевненості політика у своїй правоті, вміння у відповідній ситуації блефувати. Нерішучість в політичній діяльності – це шлях до поразки, про що влучно зауважив російський філософ, свідок революційних подій Д. Мережковський: «У будь-якої революції настає така рішуча хвилина, коли комусь когось необхідно розстріляти, й неодмінно з легким серцем, як мисливець підстрілює куріпку. А якщо виникає незначний сумнів, то все до чорта летить, – революція не вдалася» [9, с.128]. Звичайно ж ці слова не слід розуміти буквально, але рішучість, вміння наполягти на своєму у відповідальний момент – основні риси характеру політичного діяча.

Список використаних джерел

1. Христюк П. В. Винниченко і Ф. Ніцше / П. Христюк // Українська хата, 1913. – Ч. 4–5. – С. 275–299.
2. Винниченко В. Заповіт борцям за визволення / В. Винниченко. – К.: Видавниче товариство «Криниця» книголюбів України, 1991.
3. Винниченко В. Відродження нації / В. Винниченко. – К.: Політ. видавництво України, 1990. – Частина 3. – С. 542.
4. Мазепа І. Україна в огні й бурі революції 1917–1921: Частина перша, друга, третя. – Мюнхен: Прометей, 1950–1952. – 674 с.
5. Лисяк-Рудницький І. Суспільно-політичний світогляд В. Винниченка у світлі його публіцистичних писань / І. Лисяк-Рудницький // Історичні есе. – У 2-х томах. – Т. 2. – К., 1994. – С. 95–112.
6. Огородник В., Огородник І. Історія філософської думки в Україні. – Режим доступу: [Libfree.com](http://libfree.com). «Філософія».
7. Мережковский Д. Большая Россия. – М., 1991.
8. Христюк П. Замітки і матеріали до історії Української революції 1917–1920 рр.: в. 4 т. / П. Христюк. – Н.-Й.: Видавництво Чарторийських, 1969. – Т. 4. – 760 с.
9. Українська державність у ХХ столітті. (Історико-політичний аналіз). – К.: Політ. думка, 1996.
10. Україна крізь віки: у 12 т. – К.: Альтернативи, 1999. – Т. 10. Українські визвольні змагання / О. Рубльов, О. Реєнт. – 320 с.

Анжеліка Бєлік

ПОЛИТИЧЕСКАЯ ЭТИКА В. ВИННИЧЕНКО

В статтє акцентуєтьєсь вниманіє на тєх нравствєнных принципєх, которми руковоствовалєсь В. Винничєнко во врємя выполнєннєя обязнєностей главы украинского правительства Дирєктории УНР. Важной являєтьєсь проблемє ответственности политика за результєты его дєятельности не только перед самим собой, но и перед народом, котормый доверил ему должнєсть. Оцєнки и выводы в статтє опираютьєсь на воспоминєния сорєтничков, оппонєнтов В. Винничєнко и его собственнєыє комментєрии, что ценно для анализа причин поражєния украинского правительства врємен Дирєктории. Также важно понимєние к каким послєдствиям можєт привєсти слєпое слєдовєние философско-нравствєнным принципєм Ф. Ницше.

Ключєвыє слова: В. Винничєнко, морєльные принципєы, мировоззрєние, воспоминєния, «чєстность с собой».

Angelika Byelik

POLITICAL ETHICS V. VYNNYCHENKO

The article focuses on the moral principles that guided Viktor Vinnichenko during his duties as chairman of the Ukrainian government, the Directory of the UNR. An important issue is liability policy for the results of its operations, not only to himself but also to the people who entrusted him with the post. Assessments and conclusions in the paper are based on the memories of colleagues, opponents Vynnychenko and his own comments that are valuable for the analysis of the failures of the Ukrainian government during the Directory. Also important is understanding what the consequences may lead blind adherence to philosophical and moral principles Nietzsche.

Key words: V. Vinnichenko, moral principles, ideology, memoirs, «honesty with themselves».